

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
BİNGÖL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bingol University
The Journal of Bingol Studies

Cilt/Volume: 4 Sayı/Issue: 1

GÜZ 2017

Onursal Editör / Honorary Editor

Prof.Dr. İbrahim ÇAPAK

Editör / Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ömer TOKUŞ

Dr. Öğr. Üyesi Nevzat KELEŞ

Dr. Öğr. Üyesi İsmail NARİN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Editor

Müslüm AYYILDIZ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü / Advertising and Public Relations Manager

M. Emin YETİŞİR

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Abdullah BAYRAM (Nişantaşı Ünv.), Prof. Dr. Hüseyin Hüsnü GÜNDÜZ (İstanbul Yeni Yüzyıl Ünv.),

Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK (İstanbul Ünv./ Bingöl Ünv.), Prof. Dr. Mehmet BARCA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.),

Prof. Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Ünv.), Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ (Uludağ Ünv.),

Doç. Dr. Abdullah AYDIN (Kastamonu Ünv.), Doç. Dr. Abdulmuttalip ARPA (İstanbul Sabahattin Zaim Ünv.),

Doç. Dr. Abdullah DUMAN (Van Yüzüncü Yıl Ünv.), Dr. Öğr. Üyesi Abdulkhakim BEKİ (İstanbul Ünv.),

Dr. Öğr. Üyesi Bilal BAĞIŞ (Bingöl Ünv.), Dr. Öğr. Üyesi İsmail NARİN (Bingöl Ünv.),

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜNERİÇÖK (Muş Alparslan Ünv.), Dr. Öğr. Üyesi Ömer TOKUŞ (Bingöl Ünv.),

Dr. Adil BOR (DİB Haseki Eğitim Merkezi).

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK (Harran Ünv.), Prof. Dr. Abdullah DİKEN (Konya Necmettin Erbakan Ünv.),

Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ (Bingöl Ünv.), Prof. Dr. Cemalettin ERDEMCİ (Siirt Ünv.), Prof. Dr. Eşref TAŞ (Siirt Ünv.),

Prof. Dr. Gıyasettin ARSLAN (Fırat Ünv.), Prof. Dr. H. İbrahim BULUT (İstanbul Ünv.), Prof. Dr. Hikmet TAN (Bingöl Ünv.),

Prof. Dr. Hüseyin HANSU (İstanbul Ünv.), Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK (İstanbul Ünv./ Bingöl Ünv.),

Prof. Dr. Mehmet BARCA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.), Prof. Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Ünv.),

Prof. Dr. Muhsin HALİS (Sakarya Ünv.), Prof. Dr. Nazım HASIRCI (Dicle Ünv.), Prof. Dr. Orhan BAŞARAN (Bingöl Ünv.),

Prof. Dr. Ramazan SOLMAZ (Bingöl Ünv.), Prof. Dr. Sahip BEROJE (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),

Prof. Dr. Yılmaz BİNGÖL (Yıldırım Beyazıt Ünv.), Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ (Uludağ Ünv.),

Doç. Dr. Abdullah AYDIN (Kastamonu Ünv.), Doç. Dr. Abdulkhakim KOÇİN (TBMM),

Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN (Sakarya Ünv./ Bingöl Ünv.), Doç. Dr. Abdulsasir SÜT (Bingöl Ünv.),

Doç. Dr. Enver ARPA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.), Doç. Dr. Metin YİĞİT (Dicle Ünv.),

Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ (Bingöl Ünv.), Doç. Dr. Nusrettin BOLELLİ (Bingöl Ünv.),

Doç. Dr. Vehbi TÜREL (Bingöl Ünv.), Doç. Dr. Abdülaziz KARDAŞ, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KAYINTU (Bingöl Ünv.),

Dr. Öğr. Üyesi Bilal BAĞIŞ (Bingöl Ünv.), Dr. Öğr. Üyesi İsmail NARİN (Bingöl Ünv.),

Dr. Öğr. Üyesi Muhittin ÖZDEMİR (Bingöl Ünv.), Dr. Öğr. Üyesi Ömer TOKUŞ (Bingöl Ünv.),

Dr. Öğr. Üyesi Sezay KÜÇÜK (Sakarya Ünv.), Dr. Öğr. Üyesi Nevzat KELEŞ (Bingöl Ünv.),

Abdullah DEMİR (Bingöl Ünv.).

Bingöl Araştırmaları Dergisi, yılda iki sayı olarak yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu dergi, Bingöl Üniversitesi Bingöl Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezinin ilmi katkısı ve Bingöl Belediye Başkanlığının desteğiyle yayımlanmaktadır.

ISSN: 1309-369X

Dizgi ve İcützen: Ankara Dizgi Evi

Baskı: VADİ Grafik Yenimahalle/ANKARA Sertifika No: 33748

Basım: Güz 2017

e-posta: bingolarastirmalari@gmail.com

SAYI HAKEMLERİ / REFEREE BOARD OF THIS ISSUE

Doç. Dr. Cavid QASIMOV	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah DUMAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Abdülaziz KARDAŞ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Habibe TEMİZSU	Bingöl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kadir TUĞ	Bingöl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER	Bingöl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nebi BUTASIM	Bingöl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAYA	Bingöl Üniversitesi
Dr. Ömer Faruk ELATUNTAŞ	Bingöl Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

TAKDİM /Yücel BARAKAZI.....	5
EDİTÖRDEN /Ömer TOKUŞ	7
Hidayet SAMUK SERVİ BÖLGESİ VE KÖYLERİ	9
Hidayet SAMUK SERVİ BÖLGESİ ZAZACASINA AİT KALIPLAŞMIŞ SÖZLERLE İLGİLİ BİR DERLEME ÇALIŞMASI	41
Ferhat APUHAN SİYASAL BAĞLAMDA BİNGÖL COĞRAFYASININ YAŞADIĞI BAZI ÖNEMLİ HADİSELER VE SEÇİM SÜREÇLERİ	57
Vural ÖNTÜRK XIX. YÜZYIL SEYYAHLARINDAN HENRY FİNNİS BLOSSE LYNCH'İN "ARMENİA: TRAVELS AND STUDİES" ADLI ESERİNİN BİNGÖL BAHSİNİN TERCÜMESİ	81
Alexander AKOPYAN/Çeviren: Nevzat KELEŞ DVİN EMİRİ İSKENDER B. ŞAVUR'UN DARP ETTİĞİ ŞEDDÂDÎ SİKKELERİNE DAİR	103

TAKDİM

Muhterem Okurlar,

Bingöl Üniversitesi Bingöl Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi bünyesinde çıkarılmakta olan ve Bingöl Belediye Başkanlığı olarak bizlerin de desteklediği *Bingöl Araştırmaları Dergisi*'nin yayımlanacak olan bu yeni sayısını sizlerin ilgisine sunuyorum. Yunus Emre'nin "*İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir; sen kendini bilmezsen ya nice okumaktır?*" dizelerinde ifade ettiği gibi insan yaşamının en önemli konu ve uğraşlarından biri bilgidir. Kişinin önce özünü, akabinde varlık amacını anlamasının temelinde "bilme" edimi vardır. İşte bilmenin kaynaklarından biri de yani bize bilmeyi ve öğrenmeyi olanaklı kılan şeylerin başında yazılı materyaller gelir. *Bingöl Araştırmaları Dergisi* de Bingöl'ümüz ve çevresi için böyle bir özelliğe sahiptir. Zira şehrimizin siyasî, sosyal, kültürel, ekonomik, coğrafi vb. pek çok yönünü bizler için bilinebilir kılmak gibi bir hususiyete haizdir. Böylesine ilmî bir süreli yayınının paydaşı olmak da bizim için onur vericidir.

Dergi'nin bu sayısında şehrimizin politik, folklor, dil, jeoloji gibi konularıyla alakalı değerli çalışmalar yer almaktadır. Dergimize eserlerini göndererek katkıda bulunmuş ve bu eserlerin değerlendirme sürecinde yer almış tüm akademisyenlere teşekkür ediyorum. Ayrıca derginin Onursal Editörü Sayın Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK Bey'e ve dergi editörü kardeşlerime şükranlarımı sunuyorum.

Yücel BARAKAZI
Bingöl Belediye Başkanı

EDİTÖRDEN

Değerli Okurlar,

Bingöl Üniversitesi, Bingöl Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi bünyesinde yayın hayatını devam ettirmekte olan Bingöl Araştırmaları Dergisi'nin yeni bir sayısını yayınlamanın mutluluğunu yaşamaktayız. Özelde Bingöl genelde ise sosyal ve beşeri bilimlerin bütün alanlarından gelecek çalışmalarını değerlendirmeyi planladığımız dergimiz, Rektörümüz Sayın Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK Bey ve Bingöl Belediye Başkanı Yücel BARAKAZI'nin destek ve himayetlerinde kaliteden ödün vermeden yayın hayatını sürdürmektedir.

Beş çalışmanın yer aldığı bu sayımıza Hidayet Samuk, "Servi Bölgesi ve Köyleri" ve "Servi Bölgesi Zazacasına Ait Kalıplaşmış Sözlerle İlgili Bir Derleme Çalışması" başlıklı iki çalışması ile Ferhat Apuhan, "Siyasal Bağlamda Bingöl Coğrafyasının Yaşadığı Bazı Önemli Hadiseler ve Seçim Süreçleri", Vural Öntürk, "XIX. Yüzyıl Seyyahlarından Henry Finnis Blossse Lynch'in "Armenia: Travels and Studies" Adlı Eserinin Bingöl Bahsinin Tercümesi" ve Dr. Öğr. Üyesi Nevzat Keleş, "Dvin Emîri İskender b. Şavur'un Darp Ettiği Şeddâdî Sikkelere Dair" çalışmaları ile katkıda bulunmuşlardır.

Rektörümüz Sayın Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK Bey'e maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen Belediye Başkanı Yücel BARAKAZI'ye, eserleri ile katkıda bulunan yazarlara ve derginin yayın aşamasında emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer TOKUŞ

SERVİ BÖLGESİ VE KÖYLERİ*

Hidayet SAMUK**

Özet

Servi bölgesi Bingöl'ün güneybatısında yer alan Genç ilçesine bağlı dağlık bir alana yayılmış bir yerleşim alanıdır. Elazığ'ın Palu ve Arıcak ilçeleri ile Diyarbakır'ın Hani ilçesine komşu olan bu dağlık bölgede otuz dört köy ve pek çok mezra bulunmaktadır.

Çalışmamızda Servi bölgesi ve köyleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda bölgenin tarihi, coğrafyası, ekonomik faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada bölge köyleri anlatılırken geçmişten günümüze bölge coğrafyasında yaşanan bazı sosyal hareketlikler de ortaya konulmuştur. Bu kapsamda bölge ile ilgili yazılı kaynaklara başvurulurken yapılan saha araştırmasıyla da içerik zenginleştirilmiş. Böylece göçlerle nüfusu iyice azalan bölge köyleri tanıtılarak, bölgenin kültürel zenginliği ortaya konulmuş ayrıca bununla alakalı yazılı kayıtlar oluşturularak bölgede yaşanmışlıklara dair izlerin hem korunması hem de sonraki kuşaklara aktarılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Servi bölgesi, köy, Bingöl, göç, ekonomi.

SERVİ REGION AND VILLAGES

Abstract

Servi region is a residential area spread over a mountainous area in the district of Genc in the southwest of Bingol. There are thirty four villages and many hamlets in this mountainous region, which is adjacent to Hani district of Diyarbakır with Palu and Arıcak districts of Elazig.

In our study, it was tried to introduce the Servi region and its villages. In this context, It was focused on the history, geography and economic activities of the region. In the study, while explaining the villages of the region, some social movements in the region have been revealed. Within this scope, the content has been enriched with the field research conducted when referring to the written sources about the region. Thus, it is aimed to introduce the villages of the region, which are decreasing the population with immigration, to reveal the cultural richness of the region, to create written records related to it and to transfer the traces of the experiences in the region to the next generations.

Keywords: Servi region, Village, Bingol, migration, economic.

* Bu makale, "Servi Bölgesi Folkloru" adlı yüksek lisans tezinden derlenmiş, çalışmaya bazı yeni bilgiler eklenmiştir.

** Bingöl Gazi Ortaokulu Türkçe Öğretmeni, h_samuk@hotmail.com

GİRİŞ

Servi bölgesi, Elâzığ'ın Arıcak ve Palu ilçeleri, Diyarbakır'ın Hani ilçesine komşu olan Bingöl'ün Genç ilçesine bağlı bir yerleşim bölgesidir. Bölge coğrafi konum olarak 38° 33' 16.7364" Kuzey ve 40° 20' 10.5576" Doğu gps koordinatlarındadır. Genç ilçe merkezine yaklaşık 15 kilometre uzaklıktadır¹.

Palu'ya bağlı olan Servi bölgesi, Bingöl'ün il olması ile 1936 yılında Bingöl'e bağlandı. Bölge yoğun bir kültürel birlik ve bütünlük içinde olup bu hususlarda komşu bölgelerden farklılık arz etmektedir. Kendi içinde ve diğer bölgelerde Sivan (Siwun) veya Sivan Aşireti olarak bilinir. Servi, bölgenin merkez köyü olup bir dönem belediye teşkilatının bulunduğu bir belde konumundaydı. Bu sebeple çalışmamızda Servi köyünü merkeze alarak "Servi Bölgesi"ni araştırdık. Servi coğrafyası, tarihi, gelenek görenekleri, mutfağı, anonim halk edebiyatı ürünleriyle kültürel bir bütünlük içinde olan çok önemli bir bölgedir. Bu bölgenin tanınması ve yazılı kayıt altına alınması bu çalışmanın da asıl gayesidir.

Bölge tarihi hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Bu hususta bölge tarihi, Bingöl ve Palu gibi merkezlerin tarihleriyle ilişkilendirilecektir. Bingöl şehir merkezi olarak eski bir yerleşim yeri değildir. Bingöl tarihi hakkında bilgiler daha çok komşu illerin tarihleri incelenerek çıkarılmıştır. Buna göre Bingöl coğrafyası tarihi seyir içinde Hititler, Huriler, Urartular, Persler, İskender İmparatorluğu, Romalılar, Müslüman Araplar, Selçuklular, Moğollar, Ak Koyunlular, Safeviler ve Osmanlılar gibi pek çok medeniyete beşiklik etmiştir².

Palu ise ilk çağlardan beri bölgenin önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Tarih boyunca Sümerler, Subarular, Hurriler, Hititler, Asurlular, Urartular, İskitler, Medler, Persler, Partlar, Romalılar, Sasaniler, Bizanslılar, Müslüman Araplar, Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler, Büveyhoğulları, Mervaniler, Selçuklular, Artuklular, Çubukoğulları, Akkoyunlular, Harezmliler, Dulkadiroğulları, Safeviler ve Osmanlılar gibi pek çok medeniyetin hâkimiyetinde kalmıştır. Palu, Çaldıran Savaşı'ndan sonra hükümet merkezi statüsüne alınmış ve idaresi Yavuz Sultan Selim'e itaat edip Safevilere karşı savaşan Cemşid Bey'e verilmiştir³.

Buna göre Servi bölgesi, adı geçen medeniyetlerin hüküm sürdüğü çok eski bir yerleşim yeridir. Bölgede bulunan bazı tarihi eser kalıntıları bu du-

1 <https://www.haritatr.com/> (22.11.2018).

2 <http://www.bingolkulturturizm.gov.tr/> (22.12.2018)

3 Süleyman Yapıcı, *Palu (Tarih, Kültür, İdari ve Sosyal Yapı)*, Elazığ 2004, s.10-50.

rumu ispatlayacak niteliktedir. Servi köyünde bulunan Devedız yerleşim yeri kalıntısı (Ek:1), Gözertepe köyünde bulunan maden köşkü kalıntısı (Ek: 2) ve Kaledibi köyünde bulunan Kaledibi Kalesi kalıntısı (Ek:3) bölgenin tarihine ışık tutacak önemli tarihi kalıntılardır. Bu kalıntılar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından arkeolojik sit alanı olarak belirlenmiştir⁴. Sırma Tepe’de (Ko Şarık) bulunan ve bölge insanı tarafından kutsal bir mekân olarak addedilen cami de önemli bir tarihi eser konumundadır. (Ek:4)

Servi bölgesi yüzey şekilleri bakımından oldukça dağlık bir yapıya sahiptir. Bölgenin en büyük yükseltisi kuzeyi boyunca uzanan Akdağlardır. (Ek:5) Akdağlar aynı zamanda bölge kültürünün önemli bir parçası olup bölgenin simgesi konumundadır. Bölgede meşhur bir efsane olan Şare ile Şivan efsanesi bu dağlarda bulunan Sırma Tepe’de (Ko Şarık) geçmektedir. Şekeran Yaylası (Gola Sekeran) da pek çok efsaneye mekân olmuş bölgenin en önemli yaylasıdır. Bölgenin kuzeyinde Murat Nehri, güneyinde ise Dicle Nehri vardır. Ayrıca Yatağansöğüt Çayı (Ek:6) ve Aktoprak Çayları bölge içinde uzanan önemli akarsulardır.

Servi bölgesi çok önemli maden yataklarına sahiptir. Bölgede bakır, kurşun, çinko, demir, fosfat ve disten madenleri bulunur ancak maden yataklarının çoğu işletilmemektedir. Bu madenlerin işletilmesi hâlinde bölgenin kalkınmasına vesile olacağı gibi ülke ekonomisine de katkı sunacaktır⁵.

Bölgenin geçim kaynağı tarım ve hayvancık üzerinedir. Geniş meşe ormanlıklarına ve önemli yaylalara sahip bölgede keçi, koyun ve büyük baş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. Düzlük alanların az olması sebebiyle bölgede tarla tarımı ancak bölgeye yetecek düzeydedir. Buna mukabil meyve yetiştiriciliği bakımından bölge oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Bölgede üzüm, dut ve ceviz önemli geçim kaynaklarıdır. Özellikle bu meyvelerden elde edilen pekmez, pestil, orcik gibi ürünler bölgede meşhurdur (Ek:7). Ayrıca Bingöl Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından Servi (Sivan) dut pekmezi için coğrafi işaret ve tescillenme çalışması başlatılmış durumdadır⁶. Bu çalışmanın olumlu neticelenmesi, bölge ekonomisini canlandırmakla birlikte bölgenin tanınmasına da katkı sağlayacaktır.

4 <http://www.bingolkulturturizm.gov.tr/Eklenti/53808,genç-1pdf.pdf?0>

5 http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Bingol_Madenler.pdf

6 <http://bingol.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/GormeEngelliler.aspx>

1. Servi Bölgesi Köyleri

Servi bölgesi köyleri hakkında eski bilgiler Palu ilçesi ile ilgili Osmanlı arşiv belgelerine dayanmaktadır. Bu belgelerde bölge “Sivan nahiyesi” olarak kayıtlıdır. Servi bölgesi 1256 (1841) tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde 42 köyden oluşan Sivan nahiyesi olarak geçmektedir. Defterde köylerin hane sayısı, köylerde yaşayan erkeklerin sayısı ve fiziksel özellikleri verilmiştir. Buna göre 1841 yılında Sivan nahiyesinde 605 hane mevcut olup 1362 erkek yaşamaktaydı. Defterde adı geçen Sivan köyleri ise şunlardır: Kelhisi (Doğanlı), Hacıyan (Dikpınar), Kasan (Günkondu), Şihismailan (Dedebağ), Hamek, Avnik (Gözertepe), Haylan-ı Sağır (Küçük Haylan), Haylanı Kebir (Büyük Haylan), Haydan (Gönülaçan), Gevran, Şekih/Mışkiğ, Halveliyen (Yeniçevre), Kâsan (Günkondu), Tinik (Doludere), Hapsor (Ericcek), Hünyan (Eskibağ), Gevil Vatrakum (Yatağansöğüt), Abdalan (Sırmalıova), Alayidun/Aldun (Alaaddin), Rızvan (Harmancık), Biniziğir, Latan, Horsik (Saklıca), Melekân (Sarıbudak), Dirinan (Akçayurt), Zimak (Bahçebaşı), Seyar, Sosun, Villik (Aktoprak), Vişkiçor (Direkli), Çalkadan, Mataran, Ğeyd (Karcı), Haydan/Şellihaydan (Yaydere), Gaz (Güzeldere), Gulikan, Mahmudan (Döşekkaya), Mollaibrahiman, Halun, Büyükköy, Korçıyan⁷.

1841 Palu nüfus defterine göre Haliyan-ı Kebir 124 erkek nüfus ve 56 hane ile nahiyenin en büyük köyü konumundadır. Bu köyü sırasıyla Melekan (38 hane ve 107 erkek nüfus), Vatrakum (32 hane ve 82 erkek nüfus), Zıman/Zımag (35 hane ve 78 erkek nüfus) ve Alayiddun (28 hane ve 78 erkek nüfus) köyleri takip etmektedir. 2 hanede 3 kişinin yaşadığı Mışkiğ, 2 hanede 6 kişinin yaşadığı Ğalun ve 3 hanede 6 kişinin yaşadığı Ğarınan köyleri de nahiyenin en küçük köyleridir⁸.

İncelenen defterde *Sivan nahiyesine bağlı köylerin adlarını bölgede iz bırakan kişilerden; Abdalan, Alayiddun, Mahmudan, Hayderan, Halilan, Melekan, İbrahiman gibi, bölgenin fiziki ve coğrafi yapısından; Kasan, Villik, Öşkücür, Çalkadan gibi, Zazaca isimlerden; Tenik gibi ve Türkçe isimlerden; Büyükköy gibi aldığı anlaşılmaktadır. 1841 yılındaki mevcudiyetini koruyan nahiyede dâhilindeki yerleşim yerlerinin eski isimleri bölge halkı tarafından hâlen kullanılmaktadır. 1841 yılında Palu kazasına bağlı olan Sivan nahiyesinin Bingöl/Genç ilçesine bağlandıktan sonra da büyük oranda yüzölçümünü korumaktadır*⁹.

7 Süleyman Yapıcı, *Palu 1841 Nüfus ve Toplum Yapısı*, Elazığ 2016, s. 363-453.

8 Muhammed Köse, “2688 Numaralı Palu Nüfus Defterine Göre 1841 Yılında Sivan Nahiyesinin Demografik ve Sosyal Yapısı”, *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 11/2, 2, Bingöl 2016, s. 92.

9 Köse, s.126-127.

1870-1871(1287) tarihli Diyarbakır Salnamesinde Diyarbakır vilayeti Mamüratü'l-Aziz sancağı Palu kazasına bağlı Karabegan Nahiyesi Sivan'a bağlı 41 köy görülmektedir. 1903-1904 Diyarbakır Salnamesinde Palu kazasına bağlı Sivan nahiyesinde Mehmet Kadri Efendi'nin muallimi olduğu Hamidiye İbtidai Mektebinin olduğu geçmektedir¹⁰.

20 Teşrinievvel 1935'te yapılan nüfus sayımında ise Palu ilçesine bağlı Sivan nahiyesinde 33 köy olup Tinik (Doludere) nahiyenin merkezi konumdadır¹¹. Sivan nahiyesi 1936 yılında Bingöl'ün il olmasıyla köyleriyle birlikte Bingöl'ün Genç ilçesine bağlandı¹².

Günümüzde ise bölge, Servi bölgesi olarak anılmaktadır. Bölgede Bingöl'e bağlı 32 köy ve pek çok mezra bulunmaktadır. Ayrıca 1993 yılında yapılan referandumla Diyarbakır iline bağlanan 2 köy ve 6 mezra da kültürel birlik ve bütünlük içinde yer aldığından Sivan'ın bir parçası olarak bölge kapsamında ele alınmıştır. (Ek 8). Bölgeye bağlı köyler şunlardır: Bingöl ili sınırları içinde olan Servi (Sirbê), Aktoprak (Vılık), Bahçebaşı (Zımag), Doludere (Tinig), Yenicevre (Halveliyan) Sarıbudak (Melekun) Alaaddin (Aldu), Kavaklı (Xıraba), Gerçekli (Xeylu), Üçgül (Hasenu), Gönkundu (Kasu), Yatansöğüt (Fatrakum), Mollaibrahiman (Kuzık), Dikpınar (Hecu), Yelkaya (Miyalu), Ericek (Hepsor), Doğanlı (Kelaxsi), Çaybaşı (Rueymelekun), Gözertepe (Avnik), Çobançeşme (Direy), Karcı (Ğeyt), Güzeldere (Gaz), Gönülaçan (Heydu), Döşekkaya (Mahmudu), Yaydere (Şelehaydu), Dedebağı (Şeyxismaylu), Yazılı (Sayer), Çamlıyurt (Xodu), Eskibağ (Xoynu), Harmancık (Rızu), Sırmalıova (Evdalu), Direkli (Wışçır) ile Diyarbakır ili sınırları içerisinde olan Kaledibi köyü (Seyar) ve bu köye bağlı 6 mezra ile Akçayurt köyü (Dirnu).

1.1. Akçayurt Köyü

Akçayurt köyü Servi'nin güneydoğusunda yer alır. Köyün Zazaca ismi Dirnun şeklindedir. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde köyün ismi Dirinan (دِرِنَان) olarak geçmekte ve köyde 6 hane, 14 erkek nüfus olduğu görülmektedir¹³. Köy Diyarbakır'ın Hani ilçesine yaklaşık 22 km uzaklıktadır. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyde 71 kişi yaşamaktadır¹⁴. Köy, 1990'lı yıllarda yaşanan terör olaylarından dolayı başta Adana olmak üzere birçok şehre göç vermiştir. Aynı dönemde yaşanan terör olayları sebebiyle Servi ve Genç ilçesiyle bağlantısı zayıflayan köy daha

10 Yapıcı, *Palu (Palu (Tarih, Kültür, İdari ve Sosyal Yapı))*, s. 104-132.

11 Yapıcı, *Palu (Tarih, Kültür, İdari ve Sosyal Yapı)*, s. 172.

12 Yapıcı, *Palu (Tarih, Kültür, İdari ve Sosyal Yapı)*, s. 85.

13 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 424.

14 <https://biruni.tuik.gov.tr/> (28.04.2018)

sonra yapılan referandumla Diyarbakır iline bağlanmıştır. Akçayurt, Diyarbakır ili sınırlarına dâhil olsa da kültür ve akrabalık bağı olarak bir Sivan köyüdür. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır¹⁵.

1.2. Aktoprak Köyü

Aktoprak köyünün Zazaca ismi Vılık'tır. Köyün 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde ismi Vılık (ويلك) olarak geçmekte ve o tarihte köyde 8 hane, 13 erkek nüfus bulunmaktadır. Bugün Aktoprak köyünün mezarası konumunda olan Kaleönü'nün ismi de Sosun (سوسون) olarak geçmekte olup 19 hane ve 36 erkek nüfusa sahiptir¹⁶. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 128'dir. Köy eski bir yerleşim merkezi olup beş kümeden oluşur. Kaleönü kümesinin hemen arkasında tarihi bir kale vardır. Mağara deresi, Sıfır deresi, Kaf (Kafırvare), Payızvare, Vank deresi, Rezüv ve Vışkalay Gulıku mevkileri eski medeniyetlerden izler taşır. Tırba Deli denilen yerde ev büyüklüğünde tarihi bir yapı vardır. Toplu mezar olduğu düşünülen bu yerde çocuk ve yetişkinlere ait kemikler çıkmıştır. Bölgede eski medeniyetler tarafından maden işletmeciliği yapılmıştır. Yapılan çalışmalarla ilgili kalıntılırin izlerine rastlamak hâlen mümkündür¹⁷.

1.3. Alaaddin Köyü

Zazaca ismi Aldu'dur. Köyün ismi, 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Alaydon/Alayiddun (الایدون) olarak geçmekte ve köyde 28 hane, 78 erkek nüfus olduğu görülmektedir¹⁸. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 289'dur. Alaaddin köyü Elazığ'ın Arıcak ilçesi ile sınır olup Servi'nin batısında yer almaktadır. Köy Akdağ'ın eteklerinde kurulmuştur. Köyün rakımı 1275'tir. Sivan'nın büyük köylerinden olan Alaaddin eski bir yerleşim yeridir. İki kümeden oluşan köyün üç tane de mezarası bulunmaktadır, ancak üçü de boşaltılmış durumdadır. Halkın çok büyük bir kısmı göç edip Adana, İzmir ve İstanbul'a yerleşmiştir. Bugün Adana'da Alaaddinlilerin kurduğu bir mahalle vardır. Köyde ilkokul, camii ve sağlık evi mevcuttur. Köyün güneyindeki tepede "Kalemin" isminde bir ziyaret vardır. Burada yatan zata köylü tarafından benim pirim anlamına gelen "Kalemin" ismi verilmiştir. Köyün bu zat tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. Köyde her yıl ağustos ayında bölge köyleri ve Adana, İzmir, İstanbul'dan gelenlerin katılımı ile bugün bir festivale dönüşen Kalemin etkinliği yapılır. Ka-

15 Ali Horan, 1940, Kaledibi, Okuryazar, Çiftçi. (2018)

16 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 431-433.

17 Hikmet Dursun, 1969, Aktoprak, Lisans, Memur.(2018)

18 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 406-410

lemın türbesinde onlarca hayvan kurban edilip Kur'an-ı Kerim okunduktan sonra köy meydanında halk bir araya gelerek eğlenceler ve yemeklerle adeta bir festival havası içinde gün boyunca eğlenir. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır¹⁹.

1.4. Bahçebaşı Köyü

Bahçebaşı köyünün Zazaca ismi Zımag'dır. Köyün 1841 tarihli Palu kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde ismi Zımaq (زماق) olarak geçmekte ve köyde 35 hane, 78 erkek nüfus olduğu görülmektedir²⁰. Köy Şeyh Kalender Tepesi'nin Servi'ye bakan yamacındadır. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre köyün nüfusu 147'dir. Köyün Fatih (Wışkala) ve Oluklu (Qıl Xeylay) isminde iki mezrası vardır. Köy, 1990'lı yıllarda yaşanan terör olaylarından dolayı Servi ve Adana'ya büyük göç vermiştir.

Bahçebaşı'nın 1600'lü yıllarda altı kardeş tarafından kurulduğu rivayet edilir. Önceleri kalabalık bir köyken Servi köyüne göç vermiş ve nüfusu azalmıştır. Servi köyünü kuranlar da bu köyden gidenlerdir. Köy 1989 yılında Servi'nin belde olmasıyla Servi'ye bağlı bir mahalle olmuştur. 2014 yılında Servi'de belediye teşkilatının kaldırılmasıyla yeniden köy statüsüne geçmiştir. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır²¹.

1.5. Çamlıyurt Köyü

Köyün Zazaca ismi Xodu'dur. Güzeldere'ye bağlı bir mezrayken sonradan köy statüsüne kavuşmuştur. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyde 28 kişi yaşamaktadır. Köy Murat Nehri'nin güney yamacında kurulmuştur. Köyde camii ve ilkokul vardır. Köyün arkası ormanlıktır ve altından da demiryolu geçmektedir. Tarım ve hayvancılık köyün temel geçim kaynağıdır²².

1.6. Çaybaşı Köyü

Zazaca ismi "Ruey Melekun"dur. Önceleri Sarıbudak köyüne bağlı bir mezrayken 1989 yılında köy statüsüne kavuştu. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 154'tür. Köy halkının çoğu Sarıbudaklıdır. Köyün içinden geçen Yatağansöğüt Çayı köyün yaklaşık 7 km güneyinde Dicle Nehri'ne karışmaktadır. Yatağansöğüt Çayı köye sulama imkânı sunarak köyün bölgede önemli tarım merkezi olmasını sağlamıştır. İklimi

19 Ali Mendes,1949, Alaattin, İlkokul, Çiftçi.(2018)

20 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 425-428

21 İsa Acar, 1980, Bahçebaşı, Lisans, Öğretmen. (2018)

22 Abdullah Afşin, 1973, Çamlıyurt, Lisans, Memur. (2018)

tam manasıyla Diyarbakır iklimidir. Yazları çok sıcak, kışları ise bölge köylerine göre daha az kar yağmaktadır. Köyün başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır²³.

1.7. Çobançeşmesi Köyü

Servi'nin güneybatısındadır. Köy bölgede Direy' ismiyle bilinir. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 17'dir. Çobançeşmesi önceleri kalabalık bir köyken bazı nedenlerden dolayı büyük göçler vererek nüfusu çok azalmıştır. Köyde içme suyu bulunmamaktadır. Köyün altından akan Yatağansöğüt Çayı'ndan hem içme suyu temin ediliyor hem de tarım yapılıyor. Köydeki maden ocaklarında kurşun ve çinko bulunur. Bu maddenler işletmeye açık olduğu hâlde terörden dolayı kapatıldı. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır²⁴.

1.8. Dedebağı Köyü

Zazaca ismi Şehismalu olup Çekmece (Haşbür), Demirboğa (Merg) ve Suveren (Suveyru) isminde üç mezrası vardır. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde köyün ismi İsmailan/Şihismailan (اسماعيلان) olarak geçmekte ve köyün 24 hane, 47 erkek nüfusa sahip olduğu yazılmaktadır²⁵. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 22'dir. Köy ormanlık bir alanda kurulmuştur. Köyün eski ismi olan Şehismalu, köyün kurucusu olan Şeyh İsmail'den gelir. Şeyh İsmail, Osmanlı Padişahı II. Murat döneminde (M.1404-1451), Şeyh İsmail b. Muhammed neslinden olan ve Bağdat'tan gelip Palu bölgesine yerleşen üç kardeşin en küçüğüdür. Şeyh İsmail yerleştiği yere Şeyh İsmailü (Dedebağı) köyünü kurar. M.1514 tarihinde Çaldıran Savaşı'nda Palu hâkimi Cemşid b. Rüstem Bey'e verdiği destekten dolayı kendisine Çekmece (Haşbür), Demirboğa (Merg), Suveren (Suveyru) köyleri ile bugün kendi ismiyle anılan Şeyh İsmail köyü tevdi edilmiştir. Şeyh İsmail'in vefatından sonra evladı olmadığı için köy ve mezraların tasarrufu Palu beylerine geçmiştir.²⁶ Şeyh İsmail'in kabri Çekmece mezrasındaki mezarlıkta olup yöre halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Köyün Suveren mezrası Murat Nehri kıyısındadır. Bu mezrada demiryolu geçmekte olup bir de istasyon vardır. Suveren istasyonu eski zamanlarda bölgenin dışa açılan kapısı konumundaydı. Suveren'de ayrıca jandarma karakolu vardır²⁷.

23 Adem Samuk, 1948, Çaybaşı, İlkokul, Çiftçi. (2018)

24 Adem Ete, 1972, Çobançeşmesi, Muhtar. (2018)

25 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 372.

26 Serdar Karabulut, "Şeyh Alâeddin İbn-i Şeyh Pir Vakfiyeyi Tarihiyesi Üzerine Bir İnceleme", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V/IX, Bingöl 2017, s. 267-270.

27 Ali Demir, 1958, Şehismailan, İlkokul, Emekli. (2018)

1.9. Dikpınar Köyü

Dikpınar köyü, 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Hacıyan (حاجیان) olarak geçmekte ve köyde 9 hane, 23 erkek nüfus bulunmaktadır²⁸. Köy yörede bugün de “Hacıyu/Hacıyan” ismiyle anılmaktadır. TÜİK’in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyde yalnızca 3 kişi yaşamaktadır. Özellikle terör olaylarının yoğun olduğu yıllarda büyük göç vermiş ve köye dönüş pek olmamıştır. Ormanlık bir alana kurulmuş olan köyün geçimi tarım ve hayvancılığa dayalıdır²⁹.

1.10. Direkli Köyü

Direkli köyü Servi’nin doğusunda yer alıp Zazaca ismi Wışkçür’dür. Köy 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Uşkeçor/Üşkiçör (اشکچور) olarak geçmekte ve 7 hane, 19 erkek nüfusa sahip olduğu görülmektedir³⁰. TÜİK’in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 304’tür. Köyün Yedievler (Pukware), Usulca (Atmu) ve Taşören (Xıraba) olmak üzere üç mezrası vardır. Köy merkezinde ve Yedievler mezrasında ilkokul ve cami vardır. Usulca mezrasında ise jandarma karakolu vardı. Köyde Gola Verari isminde görülmeye değer güzel bir devkazanı vardır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalıdır³¹.

1.11. Doğanlı Köyü

Köy, Servi’nin kuzeyine düşer. Murat Nehri’nin hemen güneyinde yer alan köyün Zazaca ismi “Kelaxsı”dır. Doğanlı 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Kelhıs/Kelhısı (کلخص) şeklinde geçmekte ve 32 hane, 83 erkek nüfusa sahip olduğu görülmektedir³². Köyün Çabuk (Qeşu) isminde boşaltılmış durumda olan bir mezrası vardır. Bu mezranın Palu 1841 nüfus defterinde Kaşan (قشان) olarak geçen ve 21 hane, 51 erkek nüfusa sahip köy olduğu anlaşılmaktadır³³. TÜİK’in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 32’dir. Bu köyün Diyarbakır’ın Deveboynu köyünden gelen Ali Hoca isminde bir zat tarafından kurulduğu rivayet edilir. Köyde ilkokul ve cami vardır. Geniş ormanlık alanları olan köy eski bir yerleşim merkezidir. Köyün mezarlığında köyün sakinlerinden Şeyh Mustafa’nın türbesi vardır. Köyün geçim kaynağı hayvancılıktır³⁴.

28 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 368-369.

29 Ali Demir, 1958, Şehismailan, İlkokul, Emekli. (2018)

30 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 434-435.

31 Selahattin Şenlik, 1979, Direkli, İlkokul, Köy Muhtarı. (2018)

32 Yapıcı, *Palu 1841*, s.363-366.

33 Yapıcı, *Palu 1841*, s.369-371.

34 Ali Kavran, 1944, Gerçekli, Ortaokul, Emekli. (2018)

1.12. Doludere Köyü

Doludere köyünün Zazaca ismi “Tinig”dır. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Tinik (تینک) şeklinde geçen köyde 17 hane ve 28 erkek nüfus vardır³⁵. 20 Teşrinievvel 1935'te yapılan nüfus sayımında Tinik köyü Sivan nahiyesinin merkezi konumundadır³⁶. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyde 117 kişi yaşamaktadır. Doludere, 1989 yılında Servi'de belediye teşkilatının kurulmasıyla birlikte Doludere Mahallesi adıyla Servi'ye bağlanmış, 2014'te belediye teşkilatının kaldırılmasıyla da yeniden köy statüsüne kavuşmuştur. Köyde 1990'lı yıllarda yaşanan terör olayları nedeniyle büyük acılar yaşanmış ve köy boşaltılmıştır. Daha sonra bölgede terör olaylarının bitmesiyle köy sakinlerinin bir kısmı dönüş yapmıştır³⁷. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

1.13. Döşekkaya Köyü

Servi'nin doğusunda Servi-Genç yolu üzerindedir. Köyün Zazaca ismi Mehmudu/Kommehmudu'dur. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Mahmudan (محمودان) olarak geçen köyün 6 hanesi ve 14 erkek nüfusu vardır³⁸. Aynı nüfus defterinde Korçıyan (قورچیان) olarak geçen ve 14 hane, 32 erkek nüfusa sahip olan bir köy mevcuttur³⁹. Kaynak kitabımızda Güzeldere köyü mezrası olarak geçen bu yerin bölgede “Korçan” olarak bilinen, Döşekkaya'nın sınırları içinde olup köyün hemen karşısında yer alan ve bugün kimsenin yaşamadığı eski bir yerleşim yeri olduğu anlaşılmaktadır⁴⁰. Köyün Gülüce (Peheney) isminde bir mezrası vardır. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 35'tir. Ancak yaz aylarında bu nüfus çok daha fazladır. Köyde bir ilkokul ve cami mevcuttur. Döşekkaya'da demir madeni çıkarılmaktadır. Köylülerin geneli bu maden yatağında işçi olarak çalışmaktadır. Tarım ve hayvancılık köyün diğer geçim kaynaklarıdır. Köyün içinde bir çay mevcut olup her iki yakasında yerleşme vardır. Ayrıca çay kenarında yapılan kavak yetiştiriciliği köyün önemli geçim kaynağıdır⁴¹.

1.14. Ericek Köyü

Ericek köyü Servi'nin kuzeybatısındadır. Köyün Zazaca ismi Hepsor'dur. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde köyün ismi Hapor/

35 Yapıcı, *Palu 1841*, s.395-396.

36 Yapıcı, *Palu (Tarih, Kültür, İdari ve Sosyal Yapı)*, s. 85.

37 Adem Erden, 1956, Tinig, Lise, Emekli. (2018)

38 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 448.

39 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 452-553.

40 Selahattin Keleş, 1974, Döşekkaya, Lise, Zabıta. (30.12.2018)

41 Abdulhalim Keleş, 1978, Döşekkaya, Lise, İmam Hatip. (2018)

Hapsor (هپور) olarak geçmektedir ve bu deftere göre köyde 13 hane, 18 de erkek nüfus bulunmaktaydı⁴². TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 86'dır. Köy Yatağansöğüt Çayı'nın her iki yakasına yayılmıştır. Ericek eski bir yerleşim yeridir. Köyün yaşlılarının anlattığına göre köy eskiden çok büyük olup üç tane camiye sahipmiş ancak bugün köyde mezarlık dışında eskiye dair herhangi bir yapı bulunmamaktadır. Alaaddin ve Eskibağ köylerinden geçen dere burada Yatağansöğüt Çayı'na dökülmektedir. Köyün geçim kaynağı, tarım ve hayvancılıktır⁴³.

1.15. Eskibağ Köyü

Eskibağ köyü Servi'nin batısında bulunan Ziyaret Tepesi'nin yamacında kurulmuştur. Zazaca ismi Xuynu olup Çöğürlü (Gevil) isminde bir mezrası vardır. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Eskibağ köyü Hünyan/Xunyan (خونيان) şeklinde geçmektedir. Defterdeki kayda göre köyde 3 hane ve 18 erkek nüfus bulunmaktadır. Bugün Eskibağ köyünün mezrası konumunda olan Çöğürlü de mezkûr defterde Gavil (كاويل) olarak geçmekte ve 4 hane, 9 erkek nüfusa sahip olduğu görülmektedir⁴⁴. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 185'tir. Eskibağ çukurda olduğu için az güneş görür. Çöğürlü mezrası ise daha yüksekte olup kışın bol güneş görür. Hayvancılık köyün en önemli geçim kaynağıdır. Yakın zamana kadar köylüler yaz aylarını yaylalarda geçiriyordu. Ayrıca Çöğürlü mezrasının "Gome Müs" adında bugün yıkılmaya yüz tutmuş önemli bir komu vardır. Yaz ayları köylülerin büyük kısmı bu komda kalırdı⁴⁵.

1.16. Gerçekli Köyü

Gerçekli, Servi'nin kuzeyine düşmektedir. Zazaca ismi Xeylun/Xeylu olan köy bölgenin en eski yerleşim merkezlerinden biridir. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Gerçekli köyü Halilan-ı Kebir/Xaylan-ı Kebir (خيلان كبير) ve Halilan-ı Sağır/Xaylan-ı Sağır (خيلان صغير) olmak üzere iki yerleşim yeri olarak geçmektedir. Mezkûr deftere göre Haylan-ı Kebir'de 56 hane ve 124 erkek nüfus, Haylan-ı Sağır'de ise 8 hane ve 18 erkek nüfus bulunmaktadır.⁴⁶ TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 134'tür. Köy iki kümeden oluşmaktadır. Zikredilen defterde Haylan-ı Kebir olarak geçen yerleşim yeri Yukarı Gerçekli, Haylan-ı Sağır olarak geçen yerleşim yeri de Aşağı Gerçekli kümeleridir. Yukarı Gerçekli kendi arasında

42 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 397-398.

43 Mustafa Mısırcı, 1950, Hepsör, İlkokul, Çiftçi. (2018)

44 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 399-400.

45 Hüseyin Birinci, 1971, Eskibağ, Okuryazar, Çiftçi. (2018)

46 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 379-386.

dört kümeden meydana gelir. Aşağı Gerçekli de iki kısma ayrılmış olup dere-nin her iki yakasına yayılmıştır. Gerçekli köyünün Bayramlı (Mışkiğ), Kapılı (Seferan) ve İğdecik (Vırarüc) olmak üzere üç tane mezarası vardır. Bayramlı mezarası 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Şekix/Şi-keyh (شکيخ) şeklinde kayıtlı olup 2 hane ve 3 erkek nüfusa sahiptir⁴⁷. Bayramlı mezarasında demir madeni yatakları olup kısmen de olsa işletilmektedir. Gerçekli köyünün mezralarından bugün sadece Kapılı (Seferan) kısmen doludur. Cumhuriyet döneminde Servi bölgesinde ilk açılan okul 1950 yılında bu köyde hizmete girmiştir. Köyün Şekeran isminde münbit bir yaylası vardır. Köyün geçim kaynağı maden işçiliği, tarım ve hayvancılığa dayanır⁴⁸.

1.17. Günkundu Köyü

Köyün Zazaca ismi Kasu olup Sivan'ın en yüksek rakımlı köyüdür. Günkundu köyü 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Kâsan (كاسان) olarak geçmektedir ve köyde 13 hane, 35 erkek nüfus bulunmaktadır⁴⁹. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 216'dır. Servi'nin kuzeybatısına düşen köyün Yeniçağ (Ġerzo) isminde bir mezarası vardır. Köy ulaşım konusunda oldukça sıkıntılıdır. Köyde kış mevsimi çok sert geçer, yaz mevsimi ise oldukça serindir. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır⁵⁰.

1.18. Güzeldere Köyü

Köyün Zazaca ismi "Gaz" olup Çakmakçı (Qeru), İnadık (Serla), Arpalı (Çırık), Görlek (Gört), Ereğli (Xalu) ve Yeniler (Hemek) isminde altı mezarası vardır. Köy, 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Gaz (كاز) olarak geçmektedir ve köyde 22 hane, 40 erkek nüfus bulunmaktadır⁵¹. Mezkûr defterde Güzeldere'nin Yeniler mezarası Hemek/Hamik (حمك) olarak geçmekte ve 12 hane ile 22 erkek nüfusa sahip olduğu kaydedilmektedir⁵². Güzeldere köyünün Ereğli mezarası da aynı defterde "Xalan/Xalun" (خالان) şeklinde geçmekte ve mezranın 2 hane, 6 erkek nüfusu bulunmaktadır⁵³. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 174'tür.

Güzeldere köyündeki bir mezarda bulunan sanduka tarzı mezar taşı, köyün tarihiyle ilgili önemli yazılı kaynaklardan biridir. Köyün yaşlılarıyla ya-

47 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 390.

48 Ali Kavran, 1944, Gerçekli, Ortaokul, Emekli. (2018)

49 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 393-394.

50 Ali Kavran, 1944, Gerçekli, Ortaokul, Emekli. (2018)

51 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 443-445.

52 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 375-376.

53 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 450.

pılan konuşmalarda bu mezarda medfun bulunan kişinin köyün atası olduğu ve adının “Gaj” olduğu ifade edilmektedir. Mezar taşı üzerindeki yazılara göre ise medfun olan kişinin Muhammed b. Veli isimde biri olduğu ve Hicri 1118(M. 1706/1707) tarihinde vefat ettiği yazılmaktadır. Bu iki bilgi arasında bir çelişki söz konusudur. Bundan hareketle köylülerin ifade ettiği “Gaj”ın medfun olan kişinin ismi değil, lakabı olabileceği düşünülmektedir. Köylülerin ifadesine göre Gaj, Güzeldere köyüne yerleşti ve daha sonra Hasan, Şerif ve Mahmut adında üç oğlu dünyaya geldi. Oğulları büyüyünce her biri kendi adıyla anılan köylere yerleştiler. Şerif kendi isminden mülhem olarak adlandırılan Şeran mezrasına yerleşti. Mahmut’un yerleştiği yere Mahmudan, Hasan’ın yerleştiği yere de Hasanan adı verildi. Gaj’ın kendisi Güzeldere’de kaldı, dolayısıyla burası da günümüze Gaj (Gaz) olarak anılageldi⁵⁴.

Güzeldere köyünün yolu asfalttır ve köyde jandarma karakolu vardır. Köyde ilkokul mevcuttur. Oldukça geniş bir alana yayılan köy bol rüzgâr alır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır⁵⁵.

1.19. Gönülaçan Köyü

Servi’nin kuzeyindedir. Zazaki ismi Heydu’dur. Kapaklı (Gaweru) isminde bir mezrası vardır. Gönülaçan köyü 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Haydaran/Haydan (حیدران/حیدران) olarak geçmektedir ve köyde 3 hane, 8 erkek nüfus bulunmaktadır. Kapaklı mezrası ise aynı defterde Gaveran/Gavran (كاوران) şeklinde kayıtlı olup 13 hane ve 28 erkek nüfusa sahiptir⁵⁶. TÜİK’in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 159’dur. Köy merkezi çok eski bir yerleşim yeri değildir, ancak mezrası olan Kapaklı eski bir yerleşim merkezi olup zamanında başta Bingöl’ün Az bölgesi olmak üzere pek çok bölgeye göç vermiştir. Köy ormanlık bir alanda kuruludur ve yazları oldukça serindir. Gönülaçan köyü cevizleri ile meşhurdur⁵⁷.

1.20. Gözertepe Köyü

Gözertepe köyü Servi’nin kuzeydoğu istikametindedir. Köyün Zazaca ismi Avnik veya Onik şeklindedir. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Avnik (اونيك) olarak geçmektedir ve köyde 14 hanede 21 erkek nüfus bulunmaktadır⁵⁸. TÜİK’in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre

54 Ömer Tokuş, “Güzeldere Mezar Taşları Üzerine”, *Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1, (Eylül 2007), Bingöl 2007, s. 113-119.

55 Mehmet Şık, 1979, Güzeldere, Lisans, İdareci. (2018)

56 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 387-389.

57 Salih Öge, 1956, Gönülaçan, Lisans, İdareci. (2018)

58 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 377-378.

köyün nüfusu 111'dir. Gözertepe köyü, ismini köyün kuzeyinde bulunan tepeden almıştır. Köy eski bir yerleşim yeridir ve köyde maden köşkü olduğu tahmin edilen tarihi bir yapının kalıntıları mevcuttur. Köyde eskiden jandarma karakolu vardı, karakol daha sonra Servi'ye taşındı. Köyde demir ve fosfat madenleri bulunur. Maden yatağı kısmen de olsa işletilmektedir. Köyün geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve maden işçiliğine dayanır⁵⁹.

1.21. Harmancık Köyü

Servi'nin batısındadır. Zazaca ismi "Rızo" dur. Harmancık köyü 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Rızvan (رضوان) olarak geçmektedir ve köyde 18 hane, 49 da erkek nüfus bulunmaktadır⁶⁰. Köyün Çetinkaya (Lato) isminde bugün kimsenin yaşamadığı bir mezrası vardır. Bu mezra da aynı nüfus defterinde Letan (لطان) olarak geçmekte ve mezranın 8 hane, 18 erkek nüfusu olduğu yazılmaktadır⁶¹. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 186'dır. Köy merkezi büyük bir kayalığın altında yer almaktadır. Harmancık sakinlerinin önemli kısmı Alaaddin, Direkli ve Karlıova'dan gelip yerleşenlerden oluşur. Köyde kurşun ve çinko madenleri bulunur. Bu maddenler kısmen de olsa işletilmektedir. Köyün içinde büyük bir su kaynağı vardır. Çok soğuk olan bu su, hem içme suyu olarak hem de bahçe sulamasında kullanılarak köye hayat vermektedir. Köyün geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve madden işçiliği üzerinedir⁶².

1.22. Kaledibi Köyü

Kaledibi köyü Servi'nin güneyinde yer alır. Köyün Zazaca ismi Seyar'dır. Köy 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Seyar (سيار) olarak geçmektedir ve köy 19 haneye, 36 erkek nüfusuna sahiptir⁶³. Bugün Kaledibi köyünün mezrası konumunda olan Taşburun (Bıncığır) aynı defterde Biniziğir (بني زغير) olarak geçmekte ve mezranın 3 hane, 11 erkek nüfusu olduğu görülmektedir⁶⁴. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 738'dir. Köy isminden de anlaşılacağı gibi Urartulardan kaldığı tahmin edilen bir tepe üzerinde kurulmuş kalenin hemen aşağısındadır. Kaledibi köyünün Başaklı (Horsel), Güzelce (Aryegor), Diktaş (Higaymezel), Sıraevler (Dewaxırab), Sarıevler (Gurtşeyh) ve Taşburun (Bıncığır) olmak üzere altı mezrası vardır. Köy 1990'lı yıllarda yaşanan terör olaylarından do-

59 Abdulhalim Keleş, 1978, Döşekkaya, Lise, İmam Hatip. (2018)

60 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 411-413.

61 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 415-416.

62 Mustafa Uyanık, 1933, Harmancık, İlkokul, Emekli. (2018)

63 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 430-431.

64 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 414

layı başta Adana ve İstanbul olmak üzere pek çok şehre göç vermiştir. Terör olaylarının yoğun bir şekilde yaşandığı bu yıllarda Servi ve Genç'le bağlantısı zayıflayan köy, 1993 yılında yapılan referandumla altı mezrasıyla birlikte Diyarbakır'a bağlanmıştır. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır⁶⁵.

1.23. Karcı Köyü

Servi'nin kuzeydoğusunda Servi-Genç yolu üzerinde olup bu güzergâh üzerindeki bölgenin son köyüdür. Zazaca ismi Ğeyd olan köy, 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde de Ğeyd (غيد) olarak geçmektedir ve köyün 15 hane, 35 erkek nüfusu olduğu görülmektedir⁶⁶. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 23'tür. Eski bir yerleşim yeri olan köyün Doğanca (Pütuw) isminde bir mezrası vardır. Terörden ve çetin yaşam koşullarından dolayı çok göç veren köye az kişi dönüş yapmıştır. Karcı köyü ismini kış mevsiminde fazla yağan kardan almıştır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır⁶⁷.

1.24. Kavaklı Köyü

Kavaklı köyünün Zazaca ismi Xıraba'dır. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Çalkadan (چالقدان) olarak geçen, 8 hane ve 9 erkek nüfusa sahip bir yerleşim yeri vardır⁶⁸. Araştırmamızda bu yerin Kavaklı köyünün bugünkü köy merkezinin hemen dışında olan eski bir yerleşim yeri olduğunu ve sonradan terkedildiği tespit ettik. Buna göre Çalkadan, Kavaklı köyünün eski ismi olup köy sonradan bugünkü yerine taşınmıştır. Kavaklı köyünün nüfusu TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre 128'dir. Köyün Çomak (Ardivan) ve Ekinli (Kasrak) isminde iki mezrası vardır. Ekinli mezrasının tarihi daha eskiye gitmesine rağmen bugün tamamen boşaltılmış durumdadır. Kavaklı köyünde fosfat madeni mevcuttur, ancak terör olaylarından dolayı bu maden işletilememektedir. Köyde cami ve ilkokul hizmet vermektedir. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır⁶⁹.

1.25. Mollaibrahim Köyü

Mollaibrahim köyü Servi'nin kuzeybatısına düşmektedir. Zazaca ismi Kü-zık olan köy, 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde İbrahiman (ابراهيمان) olarak geçmektedir ve köyün 6 hane 14 erkek nüfusu olduğu görülmektedir⁷⁰. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün

65 İlhan Kalsın, 1979, Kaledibi, İlkokul, İşçi. (2018)

66 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 419-440.

67 Osman Aktekin, 1967, Üçgöl, Lise, Serbest Meslek. (2018)

68 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 436.

69 Mahsun Dinç, 1971, Servi, Lise, Güvenlik Korucusu. (2018)

70 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 449.

nüfusu 27'dir. Köyün Bazıy (Tokmacık) isminde bir mezrası vardır. Bu mezra Sırma Tepesi'nin yamacında bulunan Mollaibrahim deresinin başlangıç noktasındadır. Mollaibrahim köyü dutları ile meşhurdur. 1990'lı yıllardaki terör olaylarından dolayı boşaltılmış olan köye daha sonra çok az kişi dönüş yapmıştır. Köyün temel geçim kaynağı hayvancılıktır⁷¹.

1.26. Sarıbudak Köyü

Sarıbudak köyü Şeyh Kalender Tepesi'nin güney yamacında yer alır. Köyün Zazaca ismi Melekun'dur. Köy, 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Melekân (ملکان) olarak geçmekte ve köyde 38 hane, 108 erkek nüfusun olduğu görülmektedir. Bugün Sarıbudak köyünün mezrası konumunda olan bölgede Horsik olarak bilinen Saklıca ise aynı defterde Horsik (خورسک) olarak kayıtlı olup mezrada 7 hane ve 20 erkek nüfusu bulunmaktadır⁷². TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 112'dir. Sarıbudak köyü kalabalık bir köyken terör olaylarının yoğun olduğu 1990'lı yıllarda boşaltılmış ve köy halkının büyük bir kısmı Adana'ya göç etmiştir. Daha sonra köye kısmen de olsa dönüş yapılmıştır. Köyün sınırları Dicle Nehri'ne kadar uzanır. Soğuk ve bol suları ile meşhur Gerdekan isminde bir yaylası vardır. Köyde üzüm yetiştiriciliği gelişmiştir. Saklıca mezarında önceleri ağaç bakraç yapımı ve taş işletmeciliği başlıca geçim kaynağıydı. Ancak günümüzde bu zanaatlar yapılmamaktadır. Köyün geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır⁷³.

Sarıbudak köyüyle ilgili önemli bir husus da köyün girişinde Kıft Celaleddin denilen yerde Celaleddin Harzemşah'a ait olduğu düşünülen yatacın/ mezarın bulunmasıdır. Köylüler bu yatıra "Ziyara Celaleddin" derler ve burada yatanın büyük bir komutan olduğuna inanırlar⁷⁴. Ayrıca bölgede büyük saygınlığı olan Şeyh Yusuf'un da bu ziyarette Celaleddin Harzemî medfundur, dediği rivayet edilir⁷⁵.

Kaynaklarda Celâleddin Harzemşah'ın ölümüyle ilgili pek çok bilgi zikredilmektedir: Celâleddin Harzemşah ordusuyla Moğollar tarafından Diyarbakır yakınlarında pusuya düşürülür ve ordusu dağılır. Sultan bir grup askerle Moğollardan kaçmayı başarır ancak Meyyafarikîne yakınında bir dağ yamacında eşkıyalar tarafından esir alınır ve daha sonra Ahlat kuşatmasında kardeşinin Harezmliler tarafından öldürüldüğünü gerekçe gösteren bir Kürt

71 Ali Kavran, 1944, Gerçekli, Ortaokul, Emekli. (2018)

72 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 417-423.

73 Mehmet Çelik, 1955, Sarıbudak, Ön lisans, İmam-Hatip. (2018)

74 Yusuf Aydın, 1940, Sarıbudak, İlkokul, Emekli. (2018)

75 Mahsun Dinç, 1971, Servi, Lise, Güvenlik Korucusu. (2018)

tarafından mızrakla öldürülür⁷⁶. Başka bir kaynakta olay şu şekilde aktarılır: Celâleddin Harzemşah Palu ilçesi Ohi bucağının yerli halkı olan Dümbelli Zazaları tarafından öldürülür. Bu olayı haber alan Dersim eteklerindeki kabileler Palu'ya inerek Celâleddin Harzemşah'ın intikamını alırlar ve cesedini de Dersim Dağları'nda defnederek, daha sonra burada türbe yaparak "Sultan Baba" adını verirler⁷⁷. Diğer bir kaynakta dönemin tarihçileri dayanak gösterilerek olay şu şekilde verilir: Nesevî'ye göre Moğol süvarileri tarafından takip edilen Celâleddin Harzemşah tırmandığı dağda eşkiya ile karşılaşır ve eşkiya tarafından öldürülür. Atâ Melik Cüveynî'ye göre ise Celâleddin, Amid dağlarında geceyi geçirmek için çadır kurar. Bir grup eşkiya elbiselerini çalmak için, "ne yaptıklarını ve ne çeşit bir av yakalamakta olduklarını bilmeden" onu göğsünden bıçaklayarak öldürürler. Gürcü kaynakları da hadiseyi Cüveynî'nin beyanına uygun olarak kaydederler⁷⁸.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Celâleddin Harzemşah'ın ölümü ve medfun olduğu yerle ilgili şu sonuca varılabilir: Mezkûr kaynaklar göz önüne alındığında Celâleddin Harzemşah'ın öldürüldüğü bölge aşağı yukarı belliyken mezarının bulunduğu yer hakkında farklı bilgiler zikredilmektedir. Sarıbucağ köyünde bulunan Celâleddin Ziyareti ise tarihî kaynaklarda bahsedilen olayın geçtiği yerlere yakın olması, bu ziyaretin Celâleddin Ziyareti olarak anılması, ziyaretin bulunduğu bölgeye "Kıft Celâleddin" denilmesi, bölgenin âlimleri ve yaşlılarınca yatırım büyük bir komutana ait olduğuna dair ifadeleri ziyaretin Celâleddin Harzemşah'a ait olduğu iddiasını güçlü kılmaktadır. Ayrıca bölgedeki ziyaret yerlerine bakıldığında kişi adıyla anılan ziyaretlerde kimlerin yattığı bölge halkı tarafından aşağı yukarı bilinmektedir. Celâleddin isminde ise bölgede yaşadığı bilinen kimse yoktur. Bu da ziyarette yattığına inanılan kişinin dışarıdan geldiğini ve çok önemli bir kişi olduğunu göstermekte olup ziyaretin Celâleddin Harzemşah'a ait olabileceği düşüncesini desteklemektedir.

1.27. Servi Köyü

Servi coğrafi konum olarak 38.554649 enlem ve 40.336266 boylamları arasındadır. Bölgenin en büyük köyü ve merkezi konumundan olan Servi'de TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre 1175 kişi yaşamaktadır. Köyde ilk yerleşimin 1800'lü yılların ikinci yarısında olduğu tahmin edilmektedir. Bu yıllarda Bahçebaşı köyünden (Zımag) Sofu Ahmet, Servi merkezde

76 Osman Gürbüz, "Celâleddin Harzemşah'ın Son Günleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37, Erzurum 2012, s. 42-43.

77 Yapıcı, *Palu (Tarih, Kültür, İdari ve Sosyal Yapı)*, s. 37-38.

78 Aydın Taneri, "Celâleddin Hârizmşâh", *DİA*, VII, İstanbul 1993, s. 250.

bulunan Devedızd'ın güneyinde ev yapmış ve kışları burada kalıp havaların ısınmasıyla Bahçebaşı köyüne dönermiş. Sofu Ahmet daha sonra Servi'ye yerleşti. Servi sonraki yıllarda Bahçebaşı köyünden gelen göçle beraber hızla büyüyerek bir mezra oldu. Servi uzun yıllar Bahçebaşı köyüne bağlı bir mezra olarak kaldıktan sonra 1957 yılında köy statüsüne kavuştu. Köy hızla büyüyerek kısa sürede bölgenin merkezi konumuna geldi. Servi 1989 yılında belde olup belediye teşkilatına kavuştu. İlk belediye başkanı Mehmet Sıddık Duransel'dir. Ardından Abdullah Solmaz, Hikmet Şen ve dördüncü dönem belediye başkanı olarak da Mehmet Ali Uzun seçilmiştir. Servi'nin son belediye başkanı Ali Ayrancı'dır⁷⁹. Servi'de belediye teşkilatı 12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la kaldırılması kararlaştırıldı⁸⁰. 30 Mart 2014'te yapılan belediye seçimlerinden sonra da belediye teşkilatı fiilen kaldırıldı ve Servi yeniden köy statüsüne döndü.

Servi'de yatılı bölge ortaokulu, Köy Hizmetleri Bakım Evi gibi resmi kurumların yanı sıra market, lokanta, fırın, kahvehane, terzi, giyim mağazası gibi iş yerleri mevcuttur. Bu yönüyle bölge köylerine hizmet vermektedir. (Ek:10)

1.28. Sırmalıoya Köyü

Sırmalıoya köyü, Servi'nin kuzeybatısında yer almaktadır. Köyün eski ismi Sariabdall olup sonradan Sırmalıoya olarak değiştirilmiştir. Köyün Zazaca ismi Avdalu'dur. Sırmalıoya 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Abdalan (عبدلان) olarak geçmektedir, köyün 15 haneye ve 29 erkek nüfusa sahip olduğu yazılmaktadır⁸¹. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 136'dır. Köy, Sırma Tepesi'nin (Şarık Tepesi) yamacında kurulmuştur. Yatansöğüt köyü ile Kubatan isminde ortak bir yaylası vardır. Kubatan yaylası yazları serin olup soğuk suları ile bilinir. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalıdır⁸².

1.29. Üçgül Köyü

Üçgül köyünün Zazaca ismi Hasenu'dur. Köyün Büyükköy (Dewapil), İbrahimler (İbrahimi), Çobankaya (Qılboğaz), Arıtaş (Mataru), Gökçebağ (Şeru), Sancaklı (Qasımu), Boğaziçi (Serla) ve Gelincik (Serwari) olmak üzere sekiz

79 Mahsun Dinç, 1971, Servi, Lise, Güvenlik Korucusu. (2018)

80 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm/> (30.10.2017).

81 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 405-406.

82 Fatma Samuk, 1973 Sırmalıoya, Okuryazar Değil, Ev Hanımı. (2018)

mezrası vardır. Bu mezralardan Büyükköy (Dewapil) 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Büyükköy (بيوك كوي) olarak geçer ve 2 hane 6 erkek nüfusa sahiptir⁸³. Arıtış (Mataru) mezrası da aynı defterde Mataran (متران) olarak geçmekte olup 10 hane ve 22 erkek nüfusa sahiptir⁸⁴. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 103'tür. Gökçebağ ve Sancaklı mezrasında okul ve camii vardır. Köyde hayvancılıkla birlikte sebze yetiştiriciliği önemli geçim kaynağıdır⁸⁵.

1.30. Yatansöğüt Köyü

Servi'nin kuzeyinde yer alan Yatağansöğüt köyünün Zazaki ismi Fatrakum'dur. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde köyün ismi Vatrakom (واتراکم) olarak geçmektedir ve köyün 32 hanesi, 82 de erkek nüfusu olduğu görülmektedir⁸⁶. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 341'dir. Köy bölgenin en eski yerleşim yerlerinden biridir. Köy tarihi seyir içinde pek çok trajik olaya sahne olmuş ve defalarca göç vermiştir.

Köyde Keloğlu hadisesi yaşanır. Olayın 1700'lü yılların sonunda yaşandığı tahmin edilmektedir. O dönemde zalimliği ile bilinen Palu Miri İsmail Bey, yılbaşı gecesinde köyün ağası olan Ahmet Ağa'ya konuk olur. İsmail Bey Ahmet Ağa'yla birlikte yeni yıl (ser newe) oyunlarına katılır. Oyun esnasında İsmail Bey, Ahmet Ağa'nın başlığına değnek vurarak ateşe düşürür. Bu oldukça onur kırıcı bir durumdur. Ahmet Ağa'nın eşi bu duruma alınganlık göstererek içeri kaçar. Ahmet Ağa da arkasından gider, ancak içeri alınmaz. Karısı "İsmail Bey kim ki senin başlığını ateşe atıyor, sen ağa değil misin?" diyerek Ahmet Ağa'yı azarlar. Bunun üzerine öfkelenen Ahmet Ağa hançerini alıp İsmail Bey'i oracıkta öldürür ve daha sonra dağa çıkar. O dönemde bölgenin yönetim merkezi Palu'dur ve Palu beyinin öldürülmesi büyük cezalar gerektirir. Yapılan yargılama sonucunda Ahmet Ağa'nın yakınlarından yetmiş kişi köyde asılır ve pek çok yakını da başta Hani ve Diyarbakır olmak üzere başka bölgelere göç etmek zorunda kalır. Dönemin devlet kayıtlarında kişiler babasının adı veya lakabıyla kayıtlıdır. Ahmet Ağa, babasının kel olması nedeniyle Keloğlu, olay da "Keloğlu Vakası" olarak tarihe geçer. Ahmet Ağa, Keloğlu lakabıyla Sivan dağlarında meşhur bir eşkiya olarak yaşar⁸⁷.

83 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 451.

84 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 437-438.

85 Osman Aktekin, 1967, Üçgül, Lise, Serbest Meslek. (2018)

86 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 401-404.

87 Ali Kavran, 1944, Gerçekli, Ortaokul, Emekli. (2018)

Yatağansöğüt'te bir diğer göç olayı 1990'lı yıllarda yaşanır. 1991 yılında köyde büyük bir sel felaketi yaşanır. Bu felakette altı kişi ölür ve köyde pek çok ev ve ahır yıkılır. Sel felaketi ve daha sonra artan terör olaylarından dolayı köyden başta Adana olmak üzere pek çok şehre büyük göç olur. Köyde ilkokul camii ve sağlık evi mevcuttur. Ayrıca köyde Jandarmanın Karakolu vardı ancak terör olaylarının artmasıyla taşınmıştır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

1.31. Yayedere Köyü

Servi'nin güneyinde Dicle Nehri kıyısında bulunan bir sınır köydür. Köyün Zazaca ismi Şeley Haydun'dur. Köy, 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Haydaran (حیدران) olarak kayıtlıdır ve köyde 12 hane, 31 erkek nüfus olduğu görülmektedir⁸⁸. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 173'tür. 1990'lı yıllarda yaşanan yoğun terör olaylarından dolayı köylülerin büyük kısmı Adana, İstanbul gibi şehirlere göç etmiştir. Daha sonra terör olayların azalmasıyla köyün bir kısmı dönüş yapmıştır. Köyde sağlık evi ve ilkokul vardır. Üzüm yetiştiriciliği köyün en önemli tarımsal faaliyetidir. Diğer tarım faaliyetleri için Dicle Nehri'nden motorlarla su çekilerek sulu tarım yapılır. Hayvancılık bir diğer geçim kaynağıdır⁸⁹.

1.32. Yazılı Köyü

Yatansöğüt ile aynı istikamette olup çetin bir coğrafi yapıya sahiptir. Köyün Zazaca ismi Sayer'dir. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 49'dur. Köye yaklaşık 2 km mesafede ve köyün üstünde yer alan Düşey Mur ismindeki mezarı görülmeye değer bir manzaraya sahiptir, ancak burası verilen göçle boşalmış durumdadır. Büyüleyici bir manzarası olan köyde kışlar sert geçer, yazlar ise serindir. Soğuk ve bol suları ile bilinen köy irili ufaklı şelalelere sahiptir. Köy halkı çalışkanlığıyla bilinir ve az bulunan tarım arazilerini işleyerek, hayvancılıkla uğraşarak geçimini temin etmektedir. Zorlu doğa koşulları, ulaşım ve elektrik sorunları ve artan terör olaylarıyla birlikte köyün büyük bölümü Adana'ya yerleşmiştir⁹⁰.

1.33. Yelkaya Köyü

Servi'nin doğusunda yer alan köyün Zazaca ismi Gülüku'dur. 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde köyün ismi Gulikân (کولکان)

88 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 441-442.

89 Mehmet Bıçakçı, 1954, ilkokul, İşveren. (2018)

90 Ahmet Pirinci, 1954 Eskibağ, Okuryazar, Çiftçi. (2018)

şeklinde geçmektedir ve köyde 12 hane, 21 erkek nüfus bulunmaktadır⁹¹. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre köyün nüfusu 73'tür. Köyün Koyunoba (Buni), Köprüce (Buçsür), Kürüktaş (Mialu) ve Kocakaya (Belaziz) isminde dört mezrası vardır. Köy terör olaylarından dolayı çok göç vermiştir, ancak çok az kişi köye dönüş yapmıştır. Kürüktaş mezrasında ilkokul ve camii vardı. Aynı şekilde Köprüce mezrasında da okul vardır. Köyün geçimi tarım ve hayvancılığa dayanır⁹².

1.34. Yeniçevre Köyü

Yeniçevre Servi'nin kuzeyinde yer almaktadır. Yeniçevre'nin Zazaca ismi Halveliyandır. Yeniçevre köyü 1841 tarihli Palu Kasabası Ehl-i İslam Nüfus Defterinde Haliyan/Xarveliyân (خارولیان/خالیان) şeklinde kayıtlı olup 9 hane ve 21 erkek nüfusa sahip olduğu görülmektedir⁹³. TÜİK'in 2017 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre köyde 121 kişi yaşamaktadır. Yeniçevre'nin Armağanlı (Zelek) isminde bir mezrası vardır. Armağanlı mezrası sakinlerinin büyük kısmı, Gerçekli ve Gözertepe köylerinden gelip yerleşenlerdir. Yeniçevre sakinleri ise Çobançeşme ve Gerçekli köyünden gelmez. Yeniçevre'de bol miktarda disten madeni bulunmaktadır, ancak bu maden işletilmemektedir. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır⁹⁴.

SONUÇ

Servi bölgesi adlı bu çalışmada bölgeyle ilgili yazılı kaynaklara başvuru olarak ve alan çalışmasına gidilerek elde edilen bilgiler ışığında bölge köyleri tanıtılmış, bölgeyi önemli kılan pek çok husus dile getirilmiştir.

34 köyden oluşan bölgede büyük göçler yaşanmış ve bu göçlerle birçok köyler boşaltılma tehlikesi altında kalmıştır. Bölgenin ekonomik potansiyelini harekete geçirerek göçü önlemek ve dışarıda yaşayan bölge insanını köylerine çekmek gerekir. Bu da bölgede yaşam koşullarını iyileştirmek ve ekonomik faaliyetlerde çeşitlilik sağlamakla mümkündür.

Bölgenin toparlanmasını sağlayacak ekonomik kaynaklar ziyadesiyle mevcuttur. Ancak bu kaynaklardan çok az istifade edilmektedir. Bunun sebepleri arasında terör tehdidinin devam etmesi ve bölgenin yeterince tanınmaması vardır. Bölgede demir, çinko, bakır vb. önemli maden yatakları mevcuttur. Bu yatakların işletilmesi, bölgeyi kalkındıracağı gibi ülke ekonomisine de büyük katkı sağlayacaktır. Dut ve üzüm bölgenin en önemli tarım ürünleri olup böl-

91 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 446-447.

92 Mahmut Semerci, 1965, *Yelkaya, İlkokul, Esnaf*. (2018)

93 Yapıcı, *Palu 1841*, s. 391-392.

94 Selahattin Akıncı, 1978, *Yeniçevre, Lisans, İdareci*. (2018)

ge, pekmez ve pekmez ürünleri üreticiliğiyle tanınmaktadır. Bu alanda üreticiler desteklenerek bir markalaşmaya gidilmesi gerekmektedir.

Bölgede tarihe ışık tutacak eserler vardır. Özellikle Urartulardan kalma olduğu düşünülen Kaledibi köyünde bulunan kale, Gözertepe köyünde bulunan maden köşkü kalıntıları, Servi köyünde bulunan Devedızd kalıntıları ve Celalettin Harzemşah'a ait olduğu düşünülen Ziyara Celaleddin'in incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmayla bölge köyleri tanıtılmış olup bölge hakkında yapılacak çalışmalar için yazılı kaynak oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

- GÜRBÜZ, Osman, "Celâleddin Harzemşâh'ın Son Günleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37, Erzurum 2012, s. 30-46.
- KARABULUT, Serdar, "Şeyh Alâeddin İbn-i Şeyh Pir Vakfiyeyi Tarihiyesi Üzerine Bir İnceleme", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V/IX, Bingöl 2017, s.267-270.
- KÖSE, Muhammed, "2688 Numaralı Palu Nüfus Defterine Göre 1841 Yılında Sivan Nahiyesinin Demografik ve Sosyal Yapısı", *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, II/2, Bingöl 2016, s. 87-128.
- TANERİ, Aydın, "Celâleddin Hârizmşâh", *DİA*, VII, Ankara 1993, s. 247-250.
- TOKUŞ, Ömer, "Güzeldere Mezar Taşları Üzerine", *Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, I, (Eylül 2007), Bingöl 2007, s. 113-119.
- YAPICI, Süleyman, *Palu (Tarih, Kültür, İdari ve Sosyal Yapı)*, Elazığ. 2004.
Palu 1841 Nüfus ve Toplum Yapısı, Elazığ 2016.

İnternet Sitesi

- <https://www.haritatr.com/>
<http://www.bingolkulturturizm.gov.tr/>
<https://biruni.tuik.gov.tr/>
<http://www.bingolkulturturizm.gov.tr/Eklenti/53808,genç-1pdf.pdf?0>
http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgimerkezi/maden_potansiyel_2010/Bingol_Madenler.pdf
<https://bingol.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/GormeEngelliler.aspx>
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm/>

Kaynak Kişiler

- Abdulhalim Keleş, 1978, Döşekkaya, Lise, İmam Hatip.
 Abdullah Afşin, 1973 Çamlıyurt, Lisans, Memur.
 Adem Erden, 1956, Tinig, Lise, Emekli.
 Adem Ete, 1972, Çobançeşmesi, Muhtar.
 Adem Samuk, 1948, Çaybaşı, İlkokul, Çiftçi.
 Ahmet Pirinci, 1954 Eskibağ, Okuryazar, Çiftçi,
 Ali Demir, 1958, Şehismailan, İlkokul, Emekli.
 Ali Horan, 1940, Kaledibi, Okuryazar, Çiftçi.
 Ali Kavran, 1944, Gerçekli, Ortaokul, Emekli.
 Ali Mendeş, 1949, Alaattin, İlkokul, Çiftçi.
 Fatma Samuk, 1973 Sırmalıoya, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.
 Hikmet Dursun, 1969, Aktoprak, Lisans, Memur.
 Hüseyin Birinci, 1971, Eskibağ, Okuryazar, Çiftçi.
 İlhan Kalsin, 1979, Kaledibi, İlkokul, İşçi.
 İsa Acar, 1980, Bahçebaşı, Lisans, Öğretmen.
 Mahmut Semerci, 1965, Yelkaya, İlkokul, Esnaf.

- Mahsun Dinç, 1971, Servi, Lise, Güvenlik Korucusu.
Mehmet Bıçakçı, 1954, İlkokul, İşveren.
Mehmet Çelik, 1955, Sarıbudak, Ön lisans, İmam-Hatip.
Mehmet Şık, 1979, Güzeldere, Lisans, İdareci.
Mustafa Mısırcı, 1950, Hepsör, İlkokul, Çiftçi.
Mustafa Uyanık, 1933, Harmancık, İlkokul, Emekli.
Osman Aktekin, 1967, Üçgöl, Lise, Serbest Meslek.
Salih Öge, 1956, Gönülaçan, Lisans, İdareci.
Selahattin Akıncı, 1978, Yeniçevre, Lisans, İdareci.
Selahattin Keleş, 1974, Döşekkaya, Lise, Zabıta.
Selahattin Şenlik, 1979, Direkli, İlkokul, Köy Muhtarı.
Yusuf Aydın, 1940, Sarıbudak, İlkokul, Emekli

EKLER

Ek1. Deve Dızd Yerleşim Yeri

Ek 2. Gözertepe Kalıntıları

Ek 3. Kaledibi Köyü Kalesi

Ek 4. Sirma Tepe'de (Ko Şarık) Camii Kalıntısı

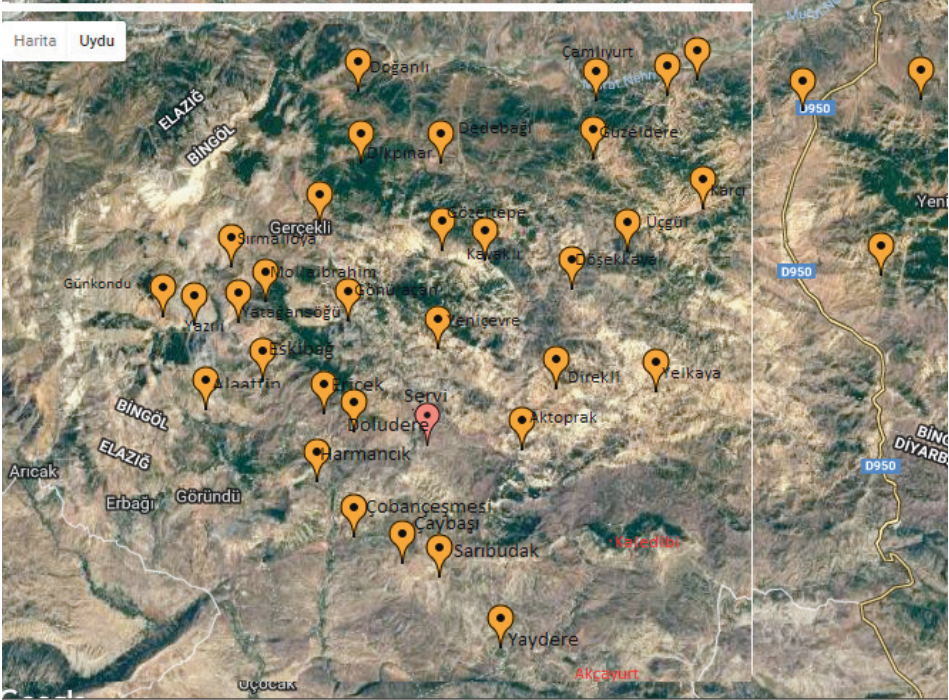
Ek 5. Akdağ'dan görünüm

Ek 6. Yatağansögüt köyü (Fatrakum) ve Yatağansögüt Çayı

Ek 7. Bölgede Pekmez ve Pestil Yapımı

Ek 8. Servî Bölgesi Köyleri

Ek 9. Celaleddin Ziyareti

Ek 10. Servi Köyü

